

*Elżbieta Ważna**

POLITYKA SPOŁECZNA PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ W ASPEKCIE REALIZACJI KONCEPCJI ZRÓWNOWAŻONEGO WZROSTU GOSPODARCZEGO

Streszczenie

Jednym z nadrzędnych priorytetów krajów Unii Europejskiej jest realizacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego w warunkach poszanowania środowiska naturalnego. Realizację tak określonej strategii możemy nazwać polityką zrównoważonego rozwoju. Wynika to bezpośrednio z treści pojęcia zrównoważony rozwój. Celem rozważań prowadzonych przez autorkę jest nie tylko zidentyfikowanie szans i zagrożeń, ale także uzasadnienie, że zarówno w teorii, jak i zwłaszcza w praktyce życia społeczeństw bezpodstawne jest obecnie odrębne analizowanie przebiegu rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego. Te trzy elementy rozwojowe powinny się rozpatrywać łącznie, ponieważ są one ściśle wzajemnie uwarunkowane. Kompleksowe ujęcie rozwoju powinno zawierać także czynniki przestrzenne i regionalne.

Słowa kluczowe: konkurencyjność międzynarodowa, mierniki konkurencyjności, zdolność konkurencyjna, pozycja konkurencyjna, polska gospodarka, Unia Europejska

Wprowadzenie

Wzrost gospodarczy jest jednym z najważniejszych zjawisk w gospodarce światowej. Jako wskaźnik jest podstawową miarą poprawy warunków społeczno-ekonomicznych obywateli danego kraju. Rozkwit zainteresowania problematyką wzrostu gospodarczego przypada na XX w. Wówczas zdano sobie sprawę, że życie gospodarcze

* Instytut Ekonomii i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu.

nie ogranicza się jedynie do cykli koniunkturalnych, zaś w gospodarkach poszczególnych krajów ma miejsce także postępek społeczno-ekonomiczny¹.

W Polsce pojęcie zrównoważonego rozwoju zdefiniowane zostało w Ustawie z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska. W artykule 3.3a stwierdza się, że rozwój zrównoważony to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych. W teorii koncepcja zrównoważonego rozwoju podejmowana była w naukach ekonomicznych oraz w naukach o środowisku, lecz wypracowana została na gruncie polityki w procesie definiowania celów społecznych i gospodarczych rozwoju². Polityka społeczna pozostaje w sprzeczności z urzeczywistnianiem celów zrównoważonego wzrostu gospodarczego, co potencjalnie może negatywnie wpływać na konkurencyjność.

Konkurencyjność gospodarki związana jest z jej poziomem rozwoju i strukturą ekonomiczno-społeczną. Zmiany dokonujące się we współczesnej gospodarce światowej, takie jak globalizacja, internacjonalizacja, regionalizacja i procesy integracyjne, doprowadziły w ciągu ostatnich kilku dekad do wzrostu znaczenia międzynarodowej konkurencyjności gospodarki. Dokonują się one pod wpływem kolejnej fali rewolucji naukowo-technologicznej, która zainicjowana została procesami wielkich przemian i trwa do dnia dzisiejszego. Kluczowe dla wzrostu gospodarczego i rozwoju społeczno-ekonomicznego stały się oprócz tradycyjnych czynników produkcji, takich jak zasoby naturalne, klimat, kapitał i praca, nowe determinanty. Wśród nich dominującą rolę odgrywa wiedza, innowacyjne technologie (także ich transfer i dyfuzja), infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna oraz wykwalifikowana kadra pracowników. Istotny wpływ na wzrost i rozwój gospodarczy mają także z jednej strony sfera regulacji, nowoczesny model polityki państwa, a z drugiej struktury organizacyjne, np. międzynarodowe powiązania handlowe, produkcyjne, kapitałowe i technologiczne³.

Głównym celem artykułu jest charakterystyka szans i zagrożeń aktualnie realizowanej w UE problematyki zrównoważonego rozwoju w aspekcie ekonomicznym, ekologicznym i społecznym. Oznacza to, że koncepcja ta jest procesem długotrwałym, który łączy w sobie trzy wymiary, tj. rozwój społeczny, gospodarczy oraz ochronę

¹ Ł. Piętań, *Zrównoważony wzrost gospodarczy w teoriach i modelach wzrostu i rozwoju gospodarczego*, „Gospodarka w praktyce i teorii” nr 2(43), Wydawnictwo UŁ, Łódź 2016, s. 51–77.

² D. Pieńkowski, *Koncepcje sprawiedliwości w teorii ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Teoretyczne aspekty ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. B. Poskrobko, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok 2011, s. 235.

³ R. Wosięk, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Aspekty teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe UE w Katowicach” nr 269, 2016, s. 235.

środowiska. Jako metodę badawczą zastosowano analizę, która została przeprowadzona na podstawie literatury, oficjalnych dokumentów organizacji międzynarodowych, sprawozdań ETO i innych.

Od czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej dyskusja dotycząca zrównoważonego rozwoju jest bardzo żywa wśród różnych grup społecznych, w tym przede wszystkim w kręgach polityków, ekonomistów i przedsiębiorców. Z jednej strony temat nie jest nowy i trudno tutaj o kreatywne podejście do tego problemu, z drugiej jednak jest on pryncypialny w aspekcie przyszłości Polski. Warto więc do niego wracać i zasadne wydaje się zbadanie hipotezy: zrównoważony wzrost gospodarczy wymaga kompleksowego podejścia zarówno do problemów gospodarczych, społecznych, jak i środowiskowych.

1. *Welfare state* jako model polityki społecznej krajów UE w XX i XXI w.

W Europie poszukiwania nowego modelu (paradygmatu) w realizowanej polityce społecznej trwają już od co najmniej trzech dekad. Rozczarowanie tradycyjnym, pasywnym państwem opiekuńczym na przełomie lat 70. i 80. XX w., a następnie przyjęcie i dosyć szybkie rozczarowanie neoliberalną wizją państwa, co obserwujemy od końca lat 90. ubiegłego stulecia, sprawiło, że eksperci próbowali znaleźć model, który bardziej przyczyniałby się przede wszystkim do zwiększania dobrobytu społecznego ogółu społeczeństwa, a nie tylko niektórych grup społecznych. Stawianie pytań dla czego państwo opiekuńcze nie jest w stanie poradzić sobie ze współczesnymi problemami bezrobocia i niskiego zatrudnienia, ubóstwa, wykluczenia społecznego, deficytu kapitału społecznego-kreatywnego, niedostosowanej do współczesności edukacji, problemów migracji i wielokulturowości, kryzysu rodziny i demograficznego, nasiliło tylko zainteresowanie próbą znalezienia alternatywnego modelu społecznego, który byłby bardziej skuteczny i dostosowany do aktualnych oczekiwań społecznych⁴.

Wraz z rozwojem społecznym i gospodarczym państw europejskich polityka społeczna zaczęła wychodzić poza łagodzenie konkretnych problemów społecznych. Przełom nastąpił po II wojnie światowej, kiedy to w celu osiągnięcia powszechnego dobrobytu obywateli w europejskich krajach demokratycznych o gospodarce rynkowej rozpoczęto budowę państw opiekuńczych, tj. *welfare state* (przyjmuje się, że koncepcja

⁴ M. Grewiński, *Inwestycyjna polityka społeczna oparta na usługach w kierunku nowego modelu welfare state*, red., M. Grewiński, A. Karwacki, Wydawnictwo WSP im J. Korczaka w Warszawie, Warszawa 2015, s. 59–75.

welfare state została przedstawiona przez ekonomistę Williama Beveridge'a w 1942 r.). Stanowiło ono zwieńczenie blisko stuletniej ewolucji polityki społecznej od państwa „nocnego stróża” do państwa roztaczającego nad obywatelami opiekę „od kołyski aż po grób”. *Welfare states* postawiły sobie za cel zabezpieczenie obywateli przed możliwie szerokim *spectrum* ryzyk społecznych, związanych m.in. z utratą pracy, zdrowia i starością. Dla osiągnięcia tego celu stworzyły zespół instytucji, odpowiedzialnych za wytwarzanie oraz podział dóbr i usług określających poziom dobrobytu w społeczeństwie, jednocześnie pozwalając sobie niekiedy na daleko idącą ingerencję w życie gospodarcze. Zwraca się uwagę, że polityka społeczna *welfare state* przestała służyć wyłącznie łagodzeniu problemów społecznych, ale w dużym stopniu skoncentrowała się na wtórnym podziale dochodu narodowego⁵.

Poszukując w literaturze innych definicji polityki *welfare state*, odnajdujemy częściej określenia, czego ona dotyczy niż jednoznaczną jej definicję. A. Gutmann zwraca uwagę, że każde współczesne, wysoko rozwinięte gospodarczo państwo jest państwem *welfare state*. Odwołuje się przy tym do konstytucji Stanów Zjednoczonych, która mówi, że rząd federalny powinien sprawować w taki sposób władzę, aby zapewnić wszystkim swoim obywatelom powszechny dobrobyt⁶. M. Walzer uważa, że współczesne *welfare state* to znacjonalizowany system dystrybucji dóbr, wyjętych spod kontroli prymitywnej i przekazywanych za pośrednictwem odpowiednich przepisów prawnych do jego obywateli⁷. W innym z opisów odnajdujemy stwierdzenie, że jest to określony zakres przywilejów społecznych, gwarantujący dostęp do minimum dochodów w okresie niezdolności do pracy oraz możliwości korzystania z edukacji, opieki zdrowotnej i innych systemów wsparcia społecznego, określanego jako *social services*. R. Erikson, powołując się na raport Organizacji Narodów Zjednoczonych z 1966 r., zwraca uwagę, że właśnie w tym raporcie zostały zawarte podstawowe elementy społecznych zobowiązań państwa, które powinny składać się na dobrobyt społeczny. Zalicza się do nich opiekę zdrowotną, dostępność świadczeń medycznych, zatrudnienie, odpowiednie warunki pracy, zasoby finansowe, nieskrępowany dostęp do edukacji, opiekę i integrację rodzinną, prorodzinną politykę mieszkaniową, zapewnienie bezpieczeństwa osób i mienia, wypoczynek, środowisko naturalne, bezpieczeństwo i stabilność polityczną, rozumianą jako gwarancję demokratycznego sprawowania władzy⁸.

⁵ W.S. Zgliczyński, *Polityka społeczna w państwach UE – wydatki i rozwiązania modelowe*, „Infos” nr 10(233), 2017, s. 3.

⁶ A. Gutmann, *Democracy and the Welfare State*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1998, s. 3.

⁷ M. Walzer, *Socializing the Welfare State*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1998, s. 13.

⁸ P. Rubaj, *Zmiany międzynarodowej konkurencyjności Szwecji w drugiej połowie XX wieku w aspekcie ewolucji szwedzkiego modelu „państwa dobrobytu”*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 19.

Wielość czynników historycznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych mających wpływ na powstanie i rozwój *welfare state* sprawia, że różnice, które można zaobserwować między państwami UE, są znaczne i tym samym podważają wartość klasyfikowania polityki społecznej wyłącznie na podstawie poziomu wydatków społecznych. Państwa opiekuńcze wyraźnie różnią się między sobą w takich kwestiach, jak: struktura i poziom świadczeń, źródła finansowania świadczeń, częstotliwość usług, polityka rodzinna, przepisy prawa regulujące kwestie zatrudnienia, administracyjna struktura zabezpieczenia społecznego czy też stosunki przemysłowe⁹. Istnieje mnogość naukowych dywagacji odnoszących się do historycznych, politycznych, instytucjonalnych lub ekonomicznych aspektów tej polityki, ale nie ma jednej wspólnej definicji jednoznacznie określającej jej znaczenie, sens i zakres. W publikacji *The Routledge Handbook of Welfare State* z 2013 r., która wydaje się jednym z najbardziej aktualnych opracowań tej problematyki, pojawia się następująca definicja. „Polityka *welfare state* jest to powszechny dostęp do zasobów ekonomicznych kraju w najwyższym możliwym stopniu, umożliwiający wysoki poziom życia obywateli, a także gwarantujący niezbędne minimum dochodów pozwalające żyć powyżej minimum ubóstwa wraz z możliwością swobodnego i dostatniego rozwoju indywidualnego”¹⁰. Oczywiście w innych definicjach podnoszone są różne aspekty tej formy redystrybucji dochodu narodowego i w zależności od tego, przez kogo są formułowane, mniej lub bardziej podkreślają one jej społeczny, ekonomiczny lub polityczny wymiar. Stephan Leibfried zwraca uwagę, że polityka *welfare state* jest politycznym porozumieniem społecznym, uwarunkowanym historycznie, które uległo w czasie przeobrażeniom, będąc modyfikowane i zmieniane oraz różnie interpretowane, a jego celem jest osiągnięcie określonych standardów społecznych¹¹. Podkreśla on równocześnie, że rozwój polityki *welfare state* historycznie poprzedzały różnego rodzaju programy społeczne o charakterze *social assistanse*, *social insurance* lub *social security*, które nie odzwierciedlały jednak opiekuńczego charakteru państwa, lecz miały jedynie charakter pomocy społecznej¹².

Wydaje się, że wspólnym mianownikiem większości definicji, zarówno tych historycznych, jak i współczesnych, jest odniesienie się do kwestii materialnego dobrobytu, bezpieczeństwa socjalnego oraz stabilności dochodów. Z ekonomicznego punktu

⁹ R. Gabryszak, *Przeobrażenia europejskich państw opiekuńczych (welfare state)*, [w:] R. Gabryszak, D. Magierek, *Europejska polityka społeczna*, Difin, Warszawa 2011, s. 24.

¹⁰ B. Grave, *What Is Welfare and public Welfare*, [w:] *The Routledge Handbook of the Welfare State* Routledge, Taylor and Francis Group, Abingdon 2013, s. 3.

¹¹ S. Leibfried, *Welfare States, Construction, Deconstruction, Reconstruction. Legitimation, Achievement and Integration*, Edward Elgar, Cheltenham–Northampton 2008, s. 3.

¹² P. Rubaj, *Cywilizacyjny wymiar polityki „państwa dobrobytu” w XXI w. – bezpieczeństwo socjalne w warunkach silnej międzynarodowej konkurencji ekonomicznej*, „*Ekonomista*” nr 2, 2016, s. 253–254.

widzenia polityka „państwa dobrobytu” jest to rodzaj polityki gospodarczo-społecznej promującej zrównoważony rozwój gospodarczy, gwarantujący odpowiedni poziom dochodów państwa¹³. Oczywiście należy wyraźnie podkreślić, od lat 60. ubiegłego stulecia istniały różne modele opiekuńczej polityki państwa, zazwyczaj czerpiące źródła z tradycyjnych uwarunkowań społecznych i wcześniejszych wzorców historycznych. Dlatego też możemy mówić przynajmniej o czterech wyraźnie ukształtowanych typach polityki *welfare state*: konserwatywno-korporacjonistycznym, socjaldemokratycznym, liberalnym i śródziemnomorskim¹⁴.

Pierwszy z tych typów – konserwatywno-korporacjonistyczny – charakterystyczny był dla krajów Europy kontynentalnej, takich jak Niemcy, Austria, Włochy i charakteryzował się przynajmniej w początkowym okresie funkcjonowania powiązaniem pomocy społecznej państwa z zatrudnieniem. Redystrybucja dochodów i pomocy społecznej odbywała się głównie za pośrednictwem rodziny. Drugi z wymienionych modeli – socjaldemokratyczny – był i nadal jest typowy dla krajów skandynawskich, najbardziej hojnych w kwestii zakresu oferowanych społecznych funkcji państwa. Model ten charakteryzują takie cechy, jak: kompleksowość, uniwersalność oraz powszechne dążenie do osiągnięcia egalitarnego poziomu życia społeczeństwa. W modelu liberalnym, często konstatowanym jako model *welfare state* z racji jego ograniczonego charakteru i traktowania pomocy społecznej tylko jako niezbędnej ochrony społeczeństwa przed skrajnym ubóstwem i brakiem środków do życia, podkreślana jest rola jednostki w konsekwentnym budowaniu własnego dobrobytu, gromadzeniu środków mających na celu zabezpieczenie przyszłości oraz korzystanie z instytucji prywatnych w przypadku potrzeb socjalnych. Ten model polityki społecznej charakterystyczny jest dla takich krajów, jak Stany Zjednoczone, Kanada, Wielka Brytania, Australia oraz Nowa Zelandia. Niektórzy autorzy wymieniają również śródziemnomorski model polityki *welfare state*, określane niekiedy jako katolicki, charakterystyczny dla krajów południowej Europy. W modelu tym podkreśla się rolę rodziny w zaspokajaniu potrzeb społecznych oraz pokoleniowy system wartości i obowiązków. Kees van Kersbergen, pisząc o typologii modeli społeczno-gospodarczej polityki *welfare state*, potwierdza, że wyróżniamy jej trzy podstawowe modele: liberalny, socjaldemokratyczny i konserwatywny, zwraca jednak uwagę, że podział ten nie jest bardzo ostry i często zacierają się różnice pomiędzy modelami, a nawet natrafiamy na pozorne sprzeczności. Autor ten podaje przykład Kanady i Szwajcarii jako z jednej strony krajów o liberalnych systemach opieki społecznej, z drugiej zaś realizujących bardzo uniwersalne programy socjalne.

¹³ B. Grave, *op.cit.*, s. 3.

¹⁴ M. Kleinmann, *A European Welfare State? European Union Social Policy in Context*, Polgrave, Hounmills–Basingstoke–Hampshire 2002, s. 3–37.

Nie ma jednak określonego modelu postępowania, który pozwalałby na jednoznaczną, wartościową ocenę systemów. Jak się wydaje, współczesne państwo dobrobytu powinno być w stanie sprostać nie tylko najbardziej żywotnym potrzebom społecznym, takim jak: ochrona zdrowia, edukacja, opieka nad ludźmi w podeszłym wieku, zwalczanie problemów bezrobocia, przestępczości, zapewnienie wysokich dochodów emerytalnych, realizowanie polityki prorodzinnej oraz innych społecznie ważnych funkcji, lecz również wychodzić naprzeciw wyzwaniom XXI w. i stwarzać warunki optymalnego rozwoju poszczególnym jednostkom społecznym z uwzględnieniem najnowocześniejszych osiągnięć nauki i techniki.

Można przyjąć, że powstanie i rozwój *welfare state* było jednym z największych osiągnięć XX w., które w zasadniczym stopniu przyczyniło się do odbudowy i rozwoju społeczno-gospodarczego Europy po II wojnie światowej. Wagę tego osiągnięcia podkreśla fakt, że współcześnie dostęp do ochrony socjalnej ma zaledwie 27% populacji świata. Obecnie w obliczu nowych wyzwań związanych m.in. z przemianami demograficznymi, przemianami rodziny i rynku pracy potrzeba utrzymania *welfare state* w państwach europejskich jest nadal aktualna.

2. Polityka społeczna w aspekcie celów zrównoważonego rozwoju gospodarczego

Obecnie rozwój zrównoważony jest postrzegany jako kluczowy nurt globalnej polityki ekologicznej i polityki rozwoju gospodarczego. Koncepcja rozwoju zrównoważonego jest przedmiotem wielu opracowań teoretycznych i analiz empirycznych od przeszło pięciu dekad. W literaturze naukowej stale pojawiają się nowe pozycje, które odnoszą się do aktualnego problemu, począwszy od lat 60. XX w. Do prekursorów w tym obszarze badań można zaliczyć P. Ehrlicha, który w 1968 r. wydał publikację po tytule *Population Bomb*, D.L. Meadowsa, autora *Granicy wzrostu* z 1972 r. oraz M. Mesarovica i E. Pestela, twórców *Ludzkości w punkcie zwrotnym* z 1974 r.¹⁵

Ewolucja koncepcji oraz definicji zrównoważonego rozwoju dokonywała się podczas obrad oraz konferencji organizacji międzynarodowych. W 1968 r. została zwołana Międzyrządowa Konferencja Ekspertów Naukowych UNESCO, której rezultatem było opracowanie międzynarodowego interdyscyplinarnego programu

¹⁵ E. Osuch-Rak, M. Proczek, *Monitorowanie zrównoważonego rozwoju w UE i w Polsce na przykładzie emisji „gazów cieplarnianych” w przemyśle chemicznym*, „Przemysł Chemiczny” nr 95/7, 2016, s. 1271.

„Człowiek i biosfera” (MAB). Inne istotne wydarzenia związane z ewolucją koncepcji zrównoważonego rozwoju to:

- opracowanie w 1987 r. raportu Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) pt. *Nasza wspólna przyszłość*, w którym zdefiniowano pojęcie zrównoważonego rozwoju (*sustainable development/le développement durable*) oraz sformułowano pierwszą definicję zrównoważonego rozwoju, zgodnie z którą jest to „proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom”;
- przyjęcie „Agendy 21” w 1992 r., zawierającej program działań koniecznych do podjęcia w perspektywie XXI w. w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w skali globalnej, oraz
- przyjęcie w pierwszej połowie 2011 r. „Strategii Zielonego Wzrostu” (Green Growth Strategy) opracowanej przez OECD¹⁶, która wskazuje na instrumenty wspomagające rozwój, obejmujące przede wszystkim instrumenty rynkowe, uregulowania i normy prawne, środki wspomagające prace badawczo-rozwojowe i inne¹⁷.

Najaktualniejsza koncepcja prowadzenia polityki zrównoważonego rozwoju została określona w 2012 r. podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro. W dniach 25–27 września 2015 r. w Nowym Jorku ONZ wyznaczyła 17 Celów Rozwoju Zrównoważonego (tzw. Sustainable Development Goals) oraz 169 szczegółowych zadań mających na celu wskazanie obszarów wymagających szczególnych nakładów i uwagi przy podejmowaniu decyzji w zakresie działań prowadzących do zapewnienia zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym i globalnym („Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju – 2030” podpisano w dniu 25 września 2015 r.)¹⁸.

Badania problematyki zrównoważonego rozwoju obejmują wielowymiarową analizę polityki gospodarczej prowadzonej przez państwa oraz działalności prowadzonych przez organizacje międzynarodowe. W tym zakresie należy wskazać na badania D. Pearce’a, A. Markandy’ego, E. Barbiera¹⁹. O.R. Young, P. Mulder i J.C.J.M. van den Bergh koncertują się na procesie nowego zarządzania środowiskowego. M. Hemmati,

¹⁶ GUS, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011, s. 5.

¹⁷ OECD, *Green Growth Strategy, Sprawozdanie dotyczące przygotowania Strategii „Zielonego” Wzrostu: Realizacja naszego zaangażowania na rzecz zrównoważonej przyszłości*, 2010, <http://www.oecd.org/green-growth/45470259.pdf> [dostęp 17.08.2016].

¹⁸ <http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/agenda-na-rzecz-zrownowazonego-rozwoju-2030-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2850> [dostęp 23.10.2018].

¹⁹ M. Stanny, A. Czarnecki, *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski. Próba analizy empirycznej*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2011, s. 23.

F. Doods, J. Enayati dokonują analizy wpływu różnych interesariuszy na stanowienie prawa w zakresie zrównoważonego rozwoju. Tego typu badania są prowadzone również przez polskich badaczy, tj. A. Rzeńcę, E. Burchard-Dziubińską, D. Drzazgę oraz J. Kielin-Maziarz²⁰.

Koncepcje prowadzenia polityki zrównoważonego rozwoju, w tym 17 Celów Rozwoju Zrównoważonego, mają także odzwierciedlenie w realizowanej przez Unię Europejską polityce zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej instytucje UE działają m.in. na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska²¹.

Celem państwa w każdym kraju jest sformułowanie takiej strategii działania, która pobudzałaby rozwój społeczno-gospodarczy nie tylko nieniszczący środowiska naturalnego, ale znacząco to środowisko wzbogacający. Jednak skuteczne wdrożenie koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga ponadnarodowego i równoczesnego współdziałania większości państw, stąd m.in. nasilające się tendencje integracyjne we współczesnym świecie. W warunkach gospodarki rynkowej społeczeństwo potrzebuje równych szans i perspektyw rozwoju swojej osobowości. Jeżeli całe społeczeństwo nie uczestniczy we wzroście, nie korzysta z jego rezultatów, to nie można tego procesu nazwać rozwojem. Realizacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego opartego na zasadach zrównoważonego rozwoju jest celem polityki makroekonomicznej wielu krajów i stanowi priorytet rozwojowy Unii Europejskiej. Jest to jeden z nadrzędnych celów Unii Europejskiej. Jego założeniem jest ciągła poprawa jakości życia i dobrego samopoczucia zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń. Zrównoważony wzrost wymieniony jest jako jeden z trzech priorytetów Strategii Europa 2020, która stanowi nowy, długofalowy program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej²². Obszar pierwszy to rozwój inteligentny (*smart growth*), rozumiany jako rozwój gospodarki oparty na wiedzy i innowacjach. Obszar drugi to rozwój zrównoważony (*sustainable growth*), rozumiany jako wsparcie gospodarki, która efektywniej korzysta z zasobów oraz jest bardziej konkurencyjna.

Obszar trzeci to rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (*inclusive growth*), rozumiany jako wsparcie gospodarki o wysokim wskaźniku zatrudnienia, spójny społecznie i terytorialnie.

²⁰ E. Osuch-Rak, M. Proczek, *op.cit.*, s. 1272.

²¹ GUS, *op.cit.*, s. 5.

²² W. Nagórny, *Polityka społeczna a rozwój społeczno-gospodarczy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, „Pragmata Tes Oikonomias” 2011, s. 137–146.

W ramach tych priorytetów wyznaczono pięć celów głównych w kluczowych obszarach gospodarki²³:

- 1) Zatrudnienie:
 - 75% osób w wieku 20–64 lat powinno mieć pracę.
- 2) Badania i rozwój:
 - na inwestycje w badania i rozwój powinno się przeznaczyć 3% Unii.
- 3) Zmiany klimatyczne i zrównoważony sposób wykorzystania energii:
 - ograniczyć emisję gazów cieplarnianych o 20% w stosunku do roku 1990,
 - 20% energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych,
 - wzrost o 20% efektywności energetycznej.
- 4) Edukacja:
 - ograniczyć liczbę osób przedwcześnie kończących edukację do poziomu poniżej 10%,
 - co najmniej 40% osób w wieku 30–34 powinno mieć wykształcenie wyższe.
- 5) Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym:
 - zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln²⁴.

Wyznaczone cele w poszczególnych obszarach uzupełniają się i stanowią razem kompleksowy plan rozwojowy. Wzajemne uzupełnianie się widoczne jest zwłaszcza w obszarach edukacji, zatrudnienia i wykluczenia społecznego.

Zrównoważony rozwój wymusza interwencje państwa, a więc sterowanie za pomocą instrumentów polityki gospodarczej, społecznej i ochrony środowiska. Rynek bowiem nie jest dostatecznym instrumentem rozwiązywania wielu istotnych problemów związanych ze zrównoważonym rozwojem. Uwarunkowania instytucjonalne, rozwiązania prawne, dobre zarządzanie, a także kapitał ludzki i społeczny stanowią bazę realizacji opisywanej koncepcji. W dokumentach formułujących strategię rozwoju krajów członkowskich Unii Europejskiej podkreśla się, że polityka państwa powinna być skierowana na realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju jako celu zarówno długo-, jak i krótkookresowego. Jednak w działaniach operacyjnych ten cel krótkookresowy zostaje często rozdzielony i poszczególne elementy zrównoważonego rozwoju traktowane są rozłącznie, co wypacza zupełnie idę koncepcji. Do niedawna wzrost gospodarczy stawiany był jako cel krótkookresowej polityki makroekonomicznej, a pozostałe składowe zrównoważonego rozwoju wymieniane

²³ G. Wronowska, *Realizacja strategii Europa 2020 w zakresie edukacji – Polska na tle UE*, „Zeszyty Naukowe UE w Katowicach” nr 276, 2016, s. 149–150.

²⁴ Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i równoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (2011), <http://www.noveo.iq.pl/www/rpk/?europa2020-strategia-na-rzecz-inteligentnego-i-zrownowazonego-rozwoju-sprzyjajacegolaczeniu-spoecznemu,78> [dostęp 23.10.2018].

były na drugim planie, co sugerowało, że mogły być realizowane, jeżeli nie zakłócało to przyrostu PKB. Nadal przyjmuje się, że tempo wzrostu gospodarczego nie określa skutecznych działań rządu. O ile wzrost ten dokonywany jest już w większości z poszanowaniem środowiska przyrodniczego, o tyle aspekty społeczne są w nim uwzględniane jeszcze marginalnie.

Sprostanie wyzwaniom zrównoważonego rozwoju jest możliwe dzięki zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej i społecznej. Istotną rolę pełni w tym zakresie polityka społeczna. Niestety, polityka społeczna nadal formułowana jest oddzielnie, niezależnie i w dużym stopniu bez związku z polityką przemysłową i polityką ochrony środowiska. Często zawiera rozwiązania w najlepszym razie konkurencyjne, a nierzadko wykluczające urzeczywistnianie celów ekonomicznych i środowiskowych. O ile związek polityki gospodarczej, a zwłaszcza przemysłowej i przestrzennej, z polityką ochrony środowiska jest już coraz bardziej widoczny, o tyle polityka społeczna ma charakter w dużym stopniu zamknięty. Wyróżnia się politykę społeczną:

- pasywną – w tej funkcji chodzi o wywiązywanie się państwa z przyjętych funkcji w zakresie zabezpieczenia bytu obywatela,
- aktywną – polegającą na zapewnieniu obywatelowi pomyślnej ciągłości rozwoju.

Polityka społeczna obejmuje więc określone działania podejmowane w celu upowszechniania dobrobytu. Z punktu widzenia strategii zrównoważonego rozwoju konieczne wydaje się wykorzystanie zwłaszcza aktywnego aspektu polityki społecznej. W centrum zrównoważonego rozwoju stoi odpowiedzialny i świadomy człowiek, dysponujący wiedzą, tworzący warunki społeczne, gospodarcze, środowiskowe dla swojego rozwoju i rozwoju innych ludzi. Zadaniem polityki społecznej i jej funkcji aktywnej jest więc generowanie takich postaw, jak: bezpieczeństwo społeczne człowieka, będące elementem zrównoważonego rozwoju, nie może być zapewniane jedynie poprzez system zasiłków, zapomóg i subwencji. Polityka społeczna aktywna polega na tworzeniu warunków i wspieraniu aktywności indywidualnej i społecznej. Bezzwrotna pomoc państwa nie tworzy zrównoważonego rozwoju, ponieważ nie pobudza aktywności jednostek i grup społecznych. Działania wynikające z polityki społecznej podejmowane są nie tylko przez państwo, uczestniczy w nich rodzina, społeczność lokalna, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa. Wymienione podmioty polityki społecznej w swoich działaniach powinny urzeczywistniać określone cele społeczne, jednak tylko w kontekście celów ekonomicznych i środowiskowych. Polityka społeczna traktowana jest dotąd stosunkowo marginalnie, gdy mowa o zrównoważonym rozwoju.

Do takiego wniosku można dojść także, analizując Wspólną Politykę Społeczną Unii Europejskiej. Ogólnie sformułowany cel: wyrównanie i polepszenie warunków życia i pracy obywateli Unii Europejskiej, zawiera oczywiście uwarunkowania

ekonomiczne i środowiskowe, nie są one jednak skwantyfikowane i ujęte w formie współzależności. Ważną zasadą kształtowania Wspólnej Polityki Społecznej jest nieingerowanie w wewnętrzne kompetencje państw członkowskich i kształtowanie niezbędnych regulacji, umożliwiających osiągnięcie unijnych celów wspólnych. Koncepcja rozwoju zrównoważonego pozwala spojrzeć w nowatorski i zarazem optymistyczny sposób na wyzwania, przed którymi stoi współczesny świat. Można powiedzieć, że dobra wola jest niewątpliwie warunkiem *sine qua non* rozwoju zrównoważonego. Gdy przekonanie o konieczności podjęcia stosownych działań w celu poprawy istniejącej sytuacji zakorzeni się w świadomości społeczeństw, pojawi się realna szansa na budowanie lepszej i bardziej przyjaznej ludziom rzeczywistości.

Podsumowując rozważania, należy zauważyć, że konieczne jest zatem tworzenie kompleksowych i komplementarnych modeli rozwoju i kreowanie w oparciu o nie spójnej polityki gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej i społecznej, uwzględniającej aspekty kulturowe. Otwarte pozostaje pytanie, czy społeczeństwo i jego instytucje są przygotowane do podejmowania wyzwań, które niesie postęp cywilizacyjny, tak by płynące z niego korzyści przekształciły się w dobro człowieka. Polityka społeczna jest w tym zakresie jednym z kluczowych narzędzi.

3. Miary i wskaźniki procesów społecznych w osiągnięciu celów zrównoważonego wzrostu gospodarczego

Zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w dokumentach organizacji międzynarodowych i ugrupowań integracyjnych trudno znaleźć uniwersalny wykaz mierników monitorujących postępy w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. W konstrukcji tych mierników autorzy kierowali się celami, które należy osiągnąć, jak również cechami charakteryzującymi zrównoważony rozwój, przy czym mierniki miały pomóc w analizie i ocenie zmian. Jako główny cel wskazywany jest dobrobyt społeczny, a podstawową cechą jest upodmiotowienie człowieka i jego dążeń ograniczonych warunkami społecznymi, ekonomicznymi i środowiskowymi. Istota kategorii „zrównoważony rozwój” wciąż ewoluuje, a co za tym idzie lista mierników opracowanych przez poszczególne instytucje pozostaje otwarta²⁵. W praktyce wykorzystuje się mierniki przekrojowe (strukturalne), syntetyczne i mierzące dynamikę zmian zrównoważonego rozwoju w wymiarze lokalnym. Mierniki te odnoszą się do krótkiego, średniego i długiego okresu, a są nimi: wskaźniki, parametry

²⁵ W. Nagórny, *op.cit.*, s. 137–146.

i indeksy. Jak podkreśla Jerzy Śleszyński, problemem jest raczej nadmiar wskaźników niż ich niedobór²⁶.

Mierniki zrównoważonego rozwoju opracowywane są przez Komitet Polityki Ekologicznej OECD i Departament ds. Koordynacji Polityki i Trwałego Rozwoju ONZ, Komisję Europejską czy Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju²⁷. Dużą rolę w formułowaniu mierników zrównoważonego rozwoju w sferze społecznej odegrała Organizacja Narodów Zjednoczonych. W „Agendzie 21” w rozdz. 3, 5, 6, 7, 33 i 36 wymienione są mierniki zrównoważonego rozwoju dotyczące następujących problemów społecznych:

- zwalczania ubóstwa,
- demografii,
- promocji edukacji, świadomości społecznej,
- ochrony i promocji zdrowia,
- promocji trwałego osadnictwa.

Propozycjami ONZ są: wskaźnik rozwoju społecznego INRISD, wyliczany metodą genewską, indeks rozwoju ludzkości – HDI, wskaźnik biedy społecznej – HPI, wskaźnik relacji rozwoju społecznego kobiet i mężczyzn – GDI, minimum socjalne, minimum egzystencji. Znaczące na tym tle są także dokonania Komisji Europejskiej. Strategia Zrównoważonego Rozwoju (SDS) została przyjęta przez Radę Unii Europejskiej w 2001 r. i od tego czasu doskonalone są stale metody i narzędzia pomiaru postępów w realizacji tej strategii. Uwzględniając doświadczenia państw członkowskich, opracowane zostały unijne mierniki zrównoważonego rozwoju w celu monitorowania urzeczywistniania celów strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej.

Systematycznie dokonywane są przeglądy i modyfikacje mierników SDS. Mierniki te dotyczą siedmiu obszarów tematycznych, z których trzy: ubóstwo i marginalizacja, starzenie się społeczeństw oraz zdrowie społeczne są przedmiotem szczególnego zainteresowania Wspólnej Polityki Społecznej²⁸.

Dla oceny postępów w realizacji strategii zrównoważonego rozwoju w tych obszarach wykorzystuje się szereg mierników szczegółowych:

- w obszarze ubóstwo i marginalizacja wymienia się 13 mierników dotyczących zagrożenia ubóstwem (np. stopa długotrwałego bezrobocia, nierówność w rozkładzie dochodów czy liczba ludności o najniższym poziomie wykształcenia);

²⁶ J. Śleszyński, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, [w:] *Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska w gospodarce*, red. B.M. Dobrzańska, D. Kiełczewski, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok 2007, s. 15.

²⁷ Środki finansowe na realizację założeń „Agendy 21” miały pochodzić ze składek w wysokości 0,7% DNB państw rozwiniętych. Tęgo zapisu nie udało się zrealizować.

²⁸ A. Balas, A. Molenda, *Koncepcja doboru wskaźników zrównoważonego rozwoju Polski oraz narzędzie ich udostępniania i prezentacji*, „Optimum Studia Ekonomiczne” nr 2(80), 2016, s. 100–107.

- w obszarze starzenie się społeczeństwa – 11 mierników określających bieżącą i przyszłą proporcję zaawansowanych wiekowo do produkcyjnych grup społeczeństwa (np. stopa zagrożonych ubóstwem w wieku 65 lat i więcej, bieżące i przewidywane publiczne wydatki emerytalne jako % PKB);
- w obszarze zdrowie społeczne – 20 mierników dotyczących m.in. zdrowotności, ochrony zdrowia, stylu życia (np. lata życia w zdrowiu w wieku 65 lat, procent ludzi z nadwagą).

Także w polskich dokumentach dotyczących strategii zrównoważonego rozwoju, ale przede wszystkim w licznych pracach naukowych zwraca się uwagę na konieczność stałego aktualizowania zestawu mierników oraz opracowania spójnych wskaźników agregatowych, syntetycznych, opisujących stan i kierunki zmian w gospodarce, społeczeństwie i środowisku..

W związku z tym poszukuje się miar umożliwiających bardziej kompleksowe dokonanie pomiaru rozwoju społecznego. Jednym z nich jest wskaźnik postępu społecznego – SPI (Social Progress Index), odzwierciedlający postęp w poszczególnych krajach. Ten wskaźnik syntetyczny nie uwzględnia wskaźników ekonomicznych, a tylko te o charakterze społecznym i dotyczącym środowiska. SPI obejmuje 53 zmienne włączone do następujących kategorii:

- zaspokojenie fundamentalnych potrzeb człowieka (*basic human needs*),
- fundamenty dobrobytu (*foundations of well-being*),
- możliwość awansu społecznego i wolności osobistej (*opportunity*).

SPI 2016 obejmuje 133 kraje, które zamieszkuje 94% ludności świata. Według SPI 2016 do 10 krajów o najwyższym poziomie rozwoju społecznego zaliczono: Finlandię, Kanadę, Danię, Australię, Szwajcarię, Szwecję, Norwegię, Holandię, Wielką Brytanię, Islandię, Nową Zelandię (miejsca równorzędne). Jednakże, gdyby wziąć pod uwagę tylko kraje UE uporządkowane według SPI 2016 i według PKB/mieszkańca, wówczas Finlandia zajmuje 9. miejsce w rankingu według PKB/mieszkańca. Także kolejna w rankingu SPI 2016 Dania, według kryteriów PKB/mieszkańca zajmuje dopiero 6. miejsce. Polska osiągnęła 18. miejsce w rankingu według SPI 2016, a ostatnie miejsca w tej klasyfikacji przypadły Rumunii i Bułgarii (tab. 1).

Według SPI 2016 do państw UE, które odnotowały bardzo wysoki poziom postępu społecznego, zaliczono: Finlandię, Danię, Szwecję, Holandię, Wielką Brytanię, Irlandię, do krajów o wysokim poziomie postępu społecznego zakwalifikowano: Austrię, Niemcy, Belgię, Hiszpanię, Francję, Słowenię, Portugalię, Czechy, Estonię, Włochy, Cypr, Polskę, Słowację, Grecję, Chorwację, Litwę, Węgry, Łotwę, natomiast do krajów o średniowysokim w kierunku niższego poziomie postępu społecznego – Rumunię i Bułgarię. Największą liczbę państw można zaliczyć do grupy charakteryzującej się wysokim poziomem postępu społecznego, nie jest ona jednak homogeniczna, bowiem

dobrze wyniki osiąga w obszarze: zaspokojenie podstawowych potrzeb, a słabe jeśli chodzi o możliwości awansu społecznego i wolności osobiste, co wskazuje zarazem na obszary wymagające poprawy i podjęcia odpowiednich działań w ramach polityki ekonomicznej.

Tabela 1. Wielkości wskaźnika SPI i PKB/mieszkańca dla krajów UE i ich rankingi

Ranking krajów według SPI 2016	Kraje	Wskaźnik SPI 2015	Wskaźnik SPI 2016	Komponenty SPI 2016			PKB/mieszkańca (według PPP, <i>international dollars</i>)	Ranking według PKB/mieszkańca	SPI 2030
				Zaspokojenie fundamentalnych potrzeb człowieka	Fundamenty dobrobytu	Możliwości awansu społecznego i wolności osobiste			
1	Finlandia	86,75	90,09	96,11	87,61	86,56	38,64	9	88,68
2	Dania	86,63	89,39	96,63	88,56	82,97	43,41	6	88,26
3	Szwecja	88,06	88,80	95,42	88,68	82,31	45,29	3	89,58
4	Holandia	86,50	88,65	95,23	88,86	81,85	46,37	2	88,17
5	Zjednoczone Królestwo	84,68	88,58	93,04	87,91	84,79	38,65	8	87,17
6	Irlandia	84,66	87,94	93,41	85,42	84,99	51,89	1	87,03
7	Austria	84,45	86,60	95,67	86,84	77,28	43,89	5	86,12
8	Niemcy	84,04	86,42	94,42	87,41	77,42	44,05	4	86,20
9	Belgia	82,83	86,19	94,34	85,46	78,79	41,13	7	84,54
10	Hiszpania	81,17	85,88	92,74	88,25	76,67	32,81	12	83,35
11	Francja	80,82	84,79	92,57	87,03	74,78	37,30	10	82,12
12	Słowenia	81,62	84,27	93,75	83,13	75,92	28,94	15	84,50
13	Portugalia	81,91	83,88	93,14	84,17	74,34	26,69	18	84,18
14	Czechy	80,59	82,80	96,17	82,57	69,66	29,80	14	84,64
15	Estonia	80,49	82,62	92,03	82,63	73,19	26,93	17	76,86
16	Włochy	77,38	82,49	89,19	86,11	72,18	33,58	11	84,68
17	Cypr	77,45	80,75	91,50	82,12	68,63	30,31	13	–
18	Polska	77,98	79,76	90,97	80,15	68,16	24,83	20	82,74
19	Słowacja	78,45	78,96	93,40	80,85	62,61	27,39	16	83,13
20	Grecja	74,03	78,27	90,62	83,18	60,99	24,61	21	75,36
21	Chorwacja	73,30	77,68	91,54	79,51	62,00	20,43	24	75,36
22	Litwa	74,00	76,94	88,09	77,07	65,65	26,39	19	76,98
23	Węgry	74,80	76,88	90,84	77,29	62,52	24,47	22	76,95
24	Łotwa	74,12	76,19	89,37	80,61	58,58	22,62	23	76,76
25	Rumunia	68,37	72,23	84,26	74,91	57,52	19,92	25	71,70
26	Bulgaria	70,19	72,14	87,18	74,81	54,42	16,95	26	72,94

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD>, 3.04.2018.

Państwa o podobnym PKB/mieszkańca charakteryzują się zróżnicowanymi wynikami w rankingu według SPI 2016. Występują powiązania pomiędzy SPI 2016 i wielkością PKB/mieszkańca. Nie jest to jednak zależność liniowa. W krajach o relatywnie niskim PKB/mieszkańca nawet jego niewielkie zmiany powodują znaczącą poprawę w zakresie poziomu rozwoju społecznego. Natomiast osiągnięcie wysokiego poziomu dochodu nie jest związane ze znaczącą poprawą tego wskaźnika.

Warto także zwrócić uwagę na szacunkowe wartości SPI w 2030 r. pokazujące możliwe zmiany, które dokonają się w analizowanych państwach, jeśli chodzi o spójność społeczną. Pierwsze miejsce w świetle wyników prognozy zajęła Szwecja. Należy zauważyć, iż niektóre państwa obniżyły wartości wskaźnika, co tym samym oznacza regres zamiast dokonujących się pozytywnych przemian społecznych.

4. Koncepcja zrównoważonego rozwoju w praktyce społeczno-gospodarczej

Pełna realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju w praktyce społeczno-gospodarczej możliwa jest wówczas, gdy jest poparta wielostronną, konsekwentną i długofalową polityką gospodarczą, społeczną i ekologiczną. Analizując dotychczasową stronę praktyczną realizacji i zaangażowania poszczególnych krajów Unii Europejskiej we wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju, można wnioskować, że zarówno polityka gospodarcza, społeczna, jak i ekologiczna powinny być mocniej ukierunkowane na²⁹:

- zmianę charakteru wzrostu gospodarczego, tzn. uczynienie go bardziej przyjaznym środowisku,
- ochronę zasobów nieodnawialnych oraz pomnażanie zasobów odnawialnych,
- preferowanie technologii chroniących środowisko, czystych technologii,
- działania prowadzące do zmniejszenia antropopresji na środowisko,
- stwarzanie warunków do zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich, jak również akcentowanie potrzeb wyższego rzędu w aspiracjach społeczeństwa i preferowanym przez nie stylu życia.

Powyższe założenia są możliwe do spełnienia, wymagają jednak podjęcia wysiłku w kierunku stworzenia odpowiednich warunków do autentycznego wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju w gospodarce unijnej. Powinno się to przejawiać m.in.

²⁹ E. Mazur-Wierzbicka, *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w praktyce społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej*, „Ekonomia” nr 4(21), 2012, s. 79.

wzrostem świadomości ekologicznej społeczeństwa europejskiego, a także gotowością do udziału w procesie zrównoważonego rozwoju. Zrozumienie istoty podejmowania działań zgodnych z koncepcją zrównoważonego rozwoju u podstaw daje nadzieję, że społeczeństwo Unii Europejskiej zacznie w większym stopniu dbać nie tylko o jakość swojego życia, ale również o jakość życia przyszłych pokoleń. Kolejnym istotnym elementem jest doprowadzanie do równowagi i wzajemnej harmonii w relacjach zachodzących pomiędzy gospodarką, środowiskiem, społeczeństwem oraz podejmowanie racjonalnych decyzji dotyczących rozwoju państw, organizacji (międzynarodowych, krajowych itp.), społeczeństw (np. w zakresie edukacji), nadając im odpowiednią wagę. Ważne jest również stworzenie odpowiednich warunków do występowania naturalnych powiązań pomiędzy populacją ludzką a ekosystemami wraz z możliwością ich kształtowania i wpływania na nie³⁰.

Przy wdrażaniu zrównoważonego rozwoju należy wziąć pod uwagę wiele kwestii. Dotyczy to chociażby rozpatrzenia i zastanowienia się nad problemem, w jakim stopniu społeczeństwo krajów uprzemysłowionych może realnie, dobrowolnie zredukować nadmierną konsumpcję (odnosi się to przede wszystkim do zmiany struktury konsumpcji). Jeśli jest to niemożliwe, to należy rozważyć, jakie są tego powody. Struktura i wielkość konsumpcji bezpośrednio jest związana ze strukturą gospodarki, z jej funkcjonowaniem. W koncepcji zrównoważonego rozwoju należy zaś podejmować działania zmierzające do budowania takiej konstrukcji gospodarki, która ciągle (jako proces) będzie ograniczała swoje negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze. Kolejną istotną kwestią jest skupienie się nad trendami w konsumpcji zasobów przyrodniczych zużywanych na jednostkę uzyskiwanego wyniku. Ważne jest zauważenie dwóch wymiarów tego zagadnienia. Pierwszy dotyczy podejmowania działań mających na celu poprawę efektywności ekonomicznej (nakład do jednostki wyniku). Drugi dotyczy możliwości zastosowania substytucji, np. rzadkich zasobów środowiska, co prowadzi jednocześnie do ich zmniejszonej eksploatacji. Znaczącą rolę odgrywają tutaj instrumenty polityki ekologicznej, głównie wtedy, gdy na danym rynku nie uwzględniono kosztów środowiskowych. Następnym zagadnieniem, na które należy zwrócić uwagę, jest dążenie – w miarę upływu czasu – do zmniejszania ilości emisji. Utrzymanie takich tendencji jest możliwe poprzez wdrażanie nowych technologii przyjaznych środowisku, a niekiedy wystarczy jedynie zastosować sprawdzone już rozwiązania techniczne³¹.

³⁰ *Ibidem*, s. 80.

³¹ *Wskaźniki ekorozwoju*, red. T. Borys, Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999, s. 143–144.

Podsumowanie

Państwa Unii Europejskiej wyraźnie różnią się pod względem poziomu i struktury wydatków na ochronę socjalną. Ich politykę społeczną można przyporządkować pięciu modelom. Poszukując modelu, który najlepiej odpowiadałby wyzwaniom współczesności związanym z przemianami demograficznymi, ekonomicznymi i globalizacją, a także przemianami rodziny i rynku pracy, część badaczy wskazuje na model socjaldemokratyczny, zapewniający wszystkim obywatelom jednakową ochronę. Inni zwracają uwagę na konieczność włączenia w większym stopniu instytucji rynkowych i organizacji pozarządowych oraz ograniczanie roli państwa. Jeszcze inni podkreślają konieczność wyjścia poza dotychczasowe rozwiązania w stronę więziotwórczej polityki społecznej zogniskowanej wokół kwestii przynależności i solidarności³².

Efektywna realizacja arbitralnie wybranego modelu polityki społecznej, który nie uwzględniałby m.in. kultury i tradycji danej społeczności, a także stopnia jej rozwoju i zamożności, nie jest możliwa. Działania podejmowane przez państwo w celu łagodzenia problemów społecznych i zapewniania dobrobytu, niezależnie od modelu polityki społecznej, powinny być spójne, konsekwentne i prowadzone w sposób systemowy.

Autorka pragnie podkreślić, że wyzwaniem dla przyszłych badań naukowych w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju pozostaje wybór najbardziej niezawodnych metod i instrumentów jego pomiaru. Opracowana przez Eurostat metodologia monitorowania oraz ciągła aktualizacja zbioru danych na poziomie UE umożliwia wdrożenie nowych wskaźników, lepiej obrazujących ideę zrównoważenia. Przedstawione wyniki wskazują na konieczność dalszego doskonalenia pomiaru i kontroli rezultatów zastosowanych działań na szczeblu operacyjnym.

Social policy of EU Member States in view of the pursuit of sustainable economic growth

One of the imperative priorities of the European Union countries is the pursuit of the strategy of the social-economic development in the respect of the natural environment. The implementation of the strategy which is defined like that can be named the policy of sustainable development. It results directly from the concept of sustainable

³² W.S. Zgliczyński, *op.cit.*, s. 4.

development. The aim of the considerations is not only to identify the chances and challenges, but the justification that both in theory and especially in the practice of life of societies, it is unjustified at present to analyse separately processes of economic, social and environmental development. These three developmental elements should be investigated altogether, because they are closely conditioned and linked to each other. The comprehensive conceptualization of the development should also include spatial and regional factors.

Keywords: international competitiveness, measures of competitiveness, competitive capability, competitive position, the Polish economy, the European Union

Bibliografia

1. Balas A., Molenda A., *Koncepcja doboru wskaźników zrównoważonego rozwoju Polski oraz narzędzie ich udostępniania i prezentacji*, „Optimum Studia Ekonomiczne” nr 2(80), 2016.
2. Gabryszak R., *Przeobrażenia europejskich państw opiekuńczych (welfare state)*, [w:] R. Gabryszak, D. Magierek, *Europejska polityka społeczna*, Difin, Warszawa 2011.
3. Grave B., *What Is Welfare and public Welfare*, [w:] *The Routledge Handbook of the Welfare State* Routledge, Taylor and Francis Group, Abingdon 2013.
4. Grewiński M., *Inwestycyjna polityka społeczna oparta na usługach w kierunku nowego modelu welfare state*, red. M. Grewiński, A. Karwacki, Wydawnictwo WSP im J. Korczaka w Warszawie, Warszawa 2015.
5. GUS, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.
6. Gutmann A., *Democracy and the Welfare State*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1998.
7. Kleinmann M., *A European Welfare State? European Union Social Policy in Context*, Polgrave, Hounmills–Basingstoke–Hampshire 2002.
8. Leibfried S., *Welfare States, Construction, Deconstruction, Reconstruction, Legitimation, Achievement and Integration*, Edward Elgar, Cheltenham–Northampton 2008.
9. Mazur-Wierzbička E., *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w praktyce społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej*, „Ekonomia” nr 4(21), 2012.
10. Nagórny W., *Polityka społeczna a rozwój społeczno-gospodarczy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, „Pragmata Tes Oikonomias” 2011.
11. Osuch-Rak E., Proczek M., *Monitorowanie zrównoważonego rozwoju w UE i w Polsce na przykładzie emisji „gazów cieplarnianych” w przemyśle chemicznym*, „Przemysł Chemiczny” nr 95/7, 2016.

12. Pieńkowski D., *Koncepcje sprawiedliwości w teorii ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Teoretyczne aspekty ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. B. Poskrobko, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok 2011.
13. Piętaś Ł., *Zrównoważony wzrost gospodarczy w teoriach i modelach wzrostu i rozwoju gospodarczego*, „Gospodarka w praktyce i teorii” nr 2(43), Wydawnictwo UŁ, Łódź 2016.
14. Rubaj P., *Cywilizacyjny wymiar polityki „państwa dobrobytu” w XXI w. – bezpieczeństwo socjalne w warunkach silnej międzynarodowej konkurencji ekonomicznej*, „Ekonomista” nr 2, 2016.
15. Rubaj P., *Zmiany międzynarodowej konkurencyjności Szwecji w drugiej połowie XX wieku w aspekcie ewolucji szwedzkiego modelu „państwa dobrobytu”*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
16. Śleszyński J., *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, [w:] *Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska w gospodarce*, red. B.M. Dobrzańska, D. Kiełczewski, Wydawnictwo WSE w Białymstoku, Białystok 2007.
17. Walzer M., *Socializing the Welfare State*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1998.
18. Wosiek R., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Aspekty teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe UE w Katowicach” nr 269, 2016.
19. Zalega T., *Rozwój zrównoważony a ekonomia zrównoważonego rozwoju – zarys problematyki*, „Studia i Materiały” nr 1, 2016.
20. Zgliczyński W.S., *Polityka społeczna w państwach UE – wydatki i rozwiązania modelowe*, „Infos” nr 10/233, 2017.